

Bir Haçlı Prensinin Türk Esaretinden Kurtuluşu: Orderic Vitalis'in Eserindeki 'Melaz-Bohemund Hikâyesi' Üzerine Bir Değerlendirme

Liberation of A Crusader Prince from the Turkish Captivity: An Investigation of 'the Narrative of Melaz-Bohemond' in the Work of Orderic Vitalis

Ali MIYNAT

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Tarih Bölümü

alimiynat@hotmail.com

ORCID Numarası|ORCID Numbers: 0000-0001-9000-6550

Öz

Ortaçağ Batı tarihçiliğinde bazen kurgusal metinlerle, tarihsel yazımın iç içe geçtiği görülür. Bu çalışmada 12. yüzyılın ilk yarısında *Historia Ecclesiastica* adlı bir kitap kaleme alan Anglo-Norman tarihçi Orderic Vitalis'in bu türden bir kaydına değinilecektir. Orderic'in eserinde yer alan bu anlatı, Danişmendli Türkmen emiri Gümüştegin Ahmed Gazi'nin 1100 yılında esir ettiği Bohemund'un esaretten kurtuluş süreciyle ilgilidir. Bu hikâye, yazarın Danişmendli emirinin kızı olarak tanıttığı Melaz'ın, Haçlı asilzadesi Bohemund ve mahiyetindekilere kurtuluşları için yardımı, sonrasında Hıristiyan olması ve gelecekteki Haçlı Antakya kontu Roger ile evliliğini anlatmaktadır. Devrin diğer tarihî kroniklerinde bahsedilmeyen bu kurgusal olayın içerisinde tarihsel açıdan birçok yanlışlık söz konusudur. Buna karşın Orderic'in böyle bir kurgusal anlatıyı eserine eklemesine iten sebepler tartışmaya değerdir. Bu makale öncelikle, Orderic'in sayfalar tutan hikâyesini genel hatlarıyla verecek, ardından tarihsel açıdan değerlendirmesini yapıp, kurgu ile gerçekliği ayırmayı ve çözümlemesini yapmayı deneyecektir. Nihayetinde ise yazarın kullandığı ve etkilendiği kaynaklara yoğunlaşacaktır. Bu bağlamda, 1111 yılından önce yazıldığı bilinen ve Hıristiyan azizi St Leonard'ın mucizeleriyle ilgili kaleme alınmış bir eser olan *Miracula Sancti Leonardi*'de yer alan bir kaydın Orderic'in hikâyesine benzerliği, 12. yüzyıldan itibaren Fransız edebiyatında ortaya çıkan bir çeşit destansı şiir olan *chanson de geste*'lerden taşıdığı izler örneklerle açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Orderic Vitalis, Bohemund, Melaz, Gümüştegin, Danişmendliler

Abstract

In medieval Western historiography, it is seen that sometimes historical writing is intertwined with fictional texts. In this study, this kind of record of Anglo-Norman historian Orderic Vitalis, which wrote a book called *Historia Ecclesiastica* in the first half of the 12th century, will be mentioned. This narrative, which is in the work of Orderic, is about the liberation of Bohemond, captured in 1100 by the Danishmendid Turkmen emir Gümüştegin Ahmed Gazi. This story tells about the help of Melaz, whom the author introduced as the daughter of the Danishmendid emir, to the Crusader noble Bohemond and friends, and then being Christian and her marriage to the future Crusader Antioch count Roger. There are many historical inaccuracies in this fictional narrative, which is not mentioned in other contemporary historical chronicles. However, the reasons that led Orderic to add such a fictional narrative to his work are worth discussing. This article will first give the general story of Orderic that holds pages, then investigate it in historical perspective and try to distinguish and analyze its fictional and real features. Ultimately, it will focus on the sources used and influenced by the author. In this context, the similarity of a record in *Miracula Sancti Leonardi*, written about the miracles of the Christian saint St Leonard before the year of 1111 to the story of the Orderic and the traces from *chanson de geste*, which is a kind of epic poems that appeared in French literature from the 12th century will be explained with examples.

Keywords: Orderic Vitalis, Bohemond, Melaz, Gümüştegin, Danishmendids

Giriş:

Daliman'ın kızı Melaz güzel ve becerikli birisi olmanın yanında, onun isteğini yapacak çok sayıda köleye sahip, babasının tüm yurdunda güç sahibi biriydi. Frankların cesaretini duyduğunda, onlara karşı saygısı uyandı ve çok büyük bir gayretle onlarla yakınlık kurmayı istedi. Muhafızlara cömertçe rüşvet vererek, sık sık onların zindanlarına indi ve Hıristiyanlık inancı ve doğru din hakkında mahkûmlarla sert tartışmalara girişti, ara sıra iç içe geçmiş karmaşık hislerle araştırmalar yaptı. Onların nazik ve iyimser tavırları onun muhabbetini cezbetti, hatta anne babasından daha fazla. Ve onların yiyecek ve giysi gibi tüm ihtiyaçlarını karşılamaya özen gösterdi¹.

Yukarıdaki satırlar Ortaçağ'ın en önemli tarih eserlerinden biri olarak kabul edilen *Historia Ecclesiastica*'nın yazarı Anglo-Norman asıllı Orderic Vitalis'e aittir. Orderic Vitalis, 11. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Norman bir rahibin en büyük oğlu olarak İngiliz bir anneden, İngiltere'nin

¹ Orderic Vitalis 1853, 310-311.

Shrewsbury kenti yakınlarındaki Atcham'da dünyaya gelmiş, on bir yaşında iken dini eğitim almak için Güney Normandiya'daki St. Evroul Manastırı'na gönderilmiştir. On üç kitaptan oluşan çalışmasını 1114-1141 yılları arasında rahip olarak çalıştığı bu manastırda yazdığı tahmin edilmektedir². Bu çalışmanın ilk altı kitabı daha ziyade Hıristiyanlık ve St. Evroul Manastırı'nın tarihini ele alırken, VII-XIII. kitaplar ise 1082 yılından itibaren Karolenj hanedanı altında Fransa tarihine, Normanların İtalya'daki varlıklarına ve Birinci Haçlı Seferi'ndeki eylemlerine yoğunlaşmaktadır³. Yazar, eserinde farklı kaynaklardan edindiği bilgilerden istifade ettiği gibi, bizzat tanıklık ettiği olaylara, aynı zamanda çevresinde duyduğu hikâyelere de yer verir. Krallar, kraliçeler, kontlar gibi üst düzey insanların dışında devrinin sıradan erkek ve kadınlarını, şövalyeleri, mütevazı köylüleri de onun kahramanları arasında görmek mümkündür⁴.

Makalede ele aldığımız sıra dışı kurgusal hikâye, yazarın X. kitabında yer almaktadır. Daliman, olarak zikredilen kişi Danişmenli Türkmen beyi Gümüştegin Ahmed Gazi'den başkası değildir.⁵ Diğer tarihi kaynaklarda adına rastlamadığımız Melaz ise Danişmendli beyinin kızı olarak karşımıza çıkar. Hikâyenin ana karakteri ise, aşağıda bahsedeceğimiz üzere, I. Haçlı Seferi'nin en etkin figürlerinden, 1098'de Antakya'yı ele geçirip, burada bir prenslik kuran Norman asilzadesi Taranto'lu Bohemund'dur. Bilindiği üzere, Malazgirt Savaşı'nın (1071) ardından Anadolu, Selçuklu Türkleri ve beraberindeki Türkmen grupları tarafından fetih sahası olarak belirlenmiş, şehirler ve kasabalar tek tek ele geçirilmiştir. Danişmendliler ise bu süreçte Bizans İmparatorluğu'nun elinde bulunan Tokat, Niksar, Amasya, Sivas, Kayseri, Malatya gibi şehirleri fethederek Orta Anadolu'da bir Türkmen beyliği tesis etmiştir. Anadolu'da Türkler görüldükten kısa bir süre sonra, bölgeye bu sefer Batı'dan tarih literatüründe Birinci Haçlı Seferi (1095-1099) olarak adlandırılan büyük bir askeri harekât gerçekleşecektir. İşte bu seferin neticesinde 1098 yılında Urfa ve Antakya'da, 1099 yılında Kudüs'te ve 1109 senesinde Trablusşam'da prenslik ve kontluklar kurulmuştur. Gerçekleşen bu ilk Haçlı Seferi'ne karşı en büyük direnci gösterenler ise Türkiye Selçuklu sultanı I. Kılıçarslan'ın yanında Danişmendli emiri Gümüştegin Ahmed Gazi'dir⁶.

Bu kısa tarihi hatırlatmayı yaptıktan sonra, Orderic Vitalis tarafından sayfalarca⁷, detaylı bir şekilde anlatılan hikâyenin kısa bir özetini verecek, ardından da yazar tarafından verilen bilgilerin doğruluğunu ve tarihi değerini, yazarın referanslarını, böyle bir kurgusal hikâye yazmaya onu iten sebepleri tartışacağız.

Orderic Vitalis'in Eserinde Bohemund-Melaz Hikâyesi:

Orderic⁸, tarafından güzel, becerikli ve güçlü bir karakter olarak tasvir edilen Melaz, Frankların üstün cesaretini duymuş, onlara hayranlık duyarak zindanda esir tutulan Haçlı prensleriyle iletişime geçmenin yollarını araştırmaya koyulmuştur. Muhafızları verdiği hediyelerle ikna ederek, zindandaki Frank esirlerle tanışma fırsatı bulmuş, onlarla Hıristiyanlık ve 'doğru din' hakkında hararetli tartışmalara girişmiştir. Onların tavırlarından o kadar etkilenmiştir ki yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını bile karşılar olmuştur. Bu ilk görüşmelerin ardından iki yıl geçtikten sonra, Gümüştegin Ahmed Gazi ve kardeşi Süleyman⁹ arasında bir çatışma durumu baş gösterir. Öfkeli ve hırslı bir tavırla isyana kalkışan Süleyman, Gümüştegin'e karşı çok sayıda askeri birlikten müteşekkil ordusunu toplamış, kardeşinin topraklarını istila edip onu savaşa provoke etme cüretini göstermiştir. Danişmendli Türkmen beyi bunun üzerine tüm ordugâhlardan yardım toplayıp, 'eski zaferlerinin de gururu ve özgüveniyle' Süleyman'ın karşısına çıkmak için gün saymaktadır. Bu esnada ise Melaz, zindandaki

² Roach 2014, 3.

³ Hingst 2009, s. xviii-xix.

⁴ Rozier 2013, s. 172-230.

⁵ Makalede Orderic Vitalis'in Daliman kullanımının yerine Danişmendli Türkmen beyinin gerçek adı Gümüştegin Ahmed Gazi kullanılacaktır.

⁶ Kesik 2011, 44-48; Kesik 2017.

⁷ Orderic Vitalis 1853, 307-322

⁸ Orderic Vitalis 1853, 310-311

⁹ Eserde Soliman olarak geçmektedir. Makalede Süleyman olarak kullanılacaktır.

Haçlı esirlerinden babasına yardım etmelerinin bir yolunu aramaktadır. Orderic Vitalis, Melaz'ın Bohemund'la gerçekleştiğini iddia ettiği diyalogu şu şekilde aktarmaktadır:

Melaz: “Frankların mertliğiyle kutlandığını duydum, şimdi babamın derin ihtiyacı anında onu kanıtlamaya istekliyim ki, bu tecrübe kulakların söylentilerden duyduğunu gözlerle kanıtlayabilir.” Bohemund: “Tatlı ve onurlu bayan, yüceliğinizin takdiri olursa biz şövalyeye yakışır silahlarımızla savaş meydanında bunu göstermeye istekliyiz, şüphe yok ki biz kılıç ve mızrağımızla Frankların gücünü göstereceğiz ve gözleriniz önünde sizin düşmanlarınız üzerinde tecrübe ettireceğiz”. Ardından genç prenses şöyle söyler: “Sizin inancınız üzerine Hıristiyanlar olarak bana söz verin ki her konuda benim tavsiyelerim üzerine hareket edeceksiniz ve benim emirlerim dışında adım atmaya cüret etmeyeceksiniz. İncancınız üzerine yemin ederek beni ikna edin ve sonra sizlere kalbimin sırlarını açmaya tereddüt etmeyeceğim.”¹⁰

Bu görüşmenin ardından, Bohemund, Melaz'ın taahhüdünü yerine getirip, beraberindeki şövalyelere de yemin ettirir. Ardından Melaz tarafından silahlandırılan Franklara planın tüm detaylarını aktarır. Buna göre Melaz, kendi tarafına çektiği kale muhafızlarının yardımıyla onları zindandan çıkaracak, onlar da vakit kaybetmeden savaş meydanının yolunu tutacaktır. Eğer düşman kaçarsa takip edilerek imha edilecektir. Savaşın akabinde bu Frank şövalyeleri silahlarıyla birlikte geri dönecekler, Melaz'ın yanındaki muhafızlarına onların ellerini zincirleme emrini verdiğinde, direnç göstermeyecekler, ancak zindana vardıklarında muhafızlara saldırıp onları alt edeceklerdir. Bu olay yaşanınca da Melaz, korkuya kapılmış gibi kaçacak, böylece Franklarla işbirliği yaptığı anlaşılacaktır. Ardından Franklar, kalenin en güçlü kulesini tutacak, Melaz'da babasıyla görüşüp bir anlaşma zemini arayacaktır¹¹.

Anglo-Norman yazarın kaydına göre, Bohemund ve beraberindekiler savaş meydanına varıp, Süleyman ile savaşa tutuştuğunda, Süleyman'ın ordusunda Haçlı asilzadesini tanıyan Hıristiyan askerler Bohemund'un tarafına geçerek ona bağlılık bildirirler¹². Ardından Soliman'ın Marciban adındaki oğlu Bohemund'un savaş meydanında olduğunu öğrenince onu bizzat teke tek bir kavgaya (mübarezeye) davet eder. Gümüştegin Ahmed Gazi'nin huzurunda gerçekleşen kavgada, Danişmendli beyi onun yeğeni olduğunu, canını bağışlamasını istediysen de Norman asıllı şövalye bir kılıç darbesiyle onun kafasını uçurur. Süleyman'ın kesin bir mağlubiyetiyle neticelenen bu kanlı savaştan sonra, Hıristiyanlar geri döner, kulenin dibinde kendilerini bekleyen Melaz ve muhafızlarının yanına varırlar. Ardından daha önce belirlenen plan harfiyen uygulanır¹³.

Babasının kaleye varışıyla Melaz huzuruna çıkıp onu tebrik etse de, Danişmendli beyi sert bir biçimde kızını hainlikle suçlar. Kendisinin de Franklarla beraber sonraki gün öldürüleceğini söyler. Ancak bunları söylerken de Frankların muhafızlarını halt edip, zindan da prangaladıklarını ve kendisine karşı bir eylem hazırlığında olduklarını bilmemektedir. Melaz babasına savaş meydanında Frankların onun safında cesurca savaştığını ve kaçmaları için birçok kez fırsat doğmuş olmasına karşın geri dönmeyi tercih ettiklerini hatırlatır. Ayrıca saray ve kalenin, tüm hazinesinin büyük oranda onlar tarafından ele geçirildiğini, şu an onların merhametine muhtaç olduğunu babasına söyler. Hıristiyan tutsaklarla bir barış yapması, Bohemund'la görüşmesini ve kendi toprakları boyunca onlara dokunulmamasını tavsiye eder. Ve kendisinin de artık bir Hıristiyan olduğunu, bundan sonra onunla birlikte olmadığını söyler¹⁴.

Gümüştegin bu teklife yanaşmayınca, Melaz, Bohemund ve beraberindekilerden mümkün olduğunca az kan dökerek tüm kale ve sarayı kontrol altına almalarını ister. On beş günlük bir süreçte sarayı tamamen kontrol altına alırlar. Bu süreçte emir ve saraydakilerin eşlerinin, sivillerin yiyecek ve tüm gereksinimleri karşılanır. Bu gelişmelerin neticesinde Danişmendli Beyi, Bohemund'la görüşmek zorunda kalır ve nihayetinde tüm esirler salıverilir. Antakya'da naip olarak bırakılan Tancred bunun

¹⁰ Orderic Vitalis 1853, 311.

¹¹ Orderic Vitalis 1853, 312.

¹² Orderic Vitalis 1853, 313.

¹³ Orderic Vitalis 1853, 313.

¹⁴ Orderic Vitalis 1853, 316-317.

üzerine Bohemund ve yoldaşlarının güvenli bir şekilde Antakya'ya ulaşması için adamlarını görevlendirir. Bu noktada yazar¹⁵, Gümüştegin Ahmed Gazi'nin askerlerinin de artık Frankların cesaret ve ferasetine ikna olduklarını söylemektedir. Nihayetinde, Tankred'in de Bohemund ve beraberindeki esirlere dönüş sürecinde refakat edeceği birlikler şehre geldiğinde Bohemund ve Gümüştegin nihai barış anlaşmasını imzalar, emir onlara hediyeler takdim ederek serbestçe gitmelerine müsaade eder¹⁶.

Hikâyenin sonunda ise Bohemund esaret arkadaşı Salernolu Richard'ı St. Leonard'ın kutsal mezarına zindanda prangalandığı *gümüş zincirlerini* bağışlaması için gönderir. Melaz ise doğduğu toprakları, babasını ve ailesini terk ederek Haçlılara katılıp, Antakya'ya gelir. Burada kilisede vaftiz olur. Bu vaftiz törenindeki konuşmasında Bohemund, hapisteyken, St. Leonard'ın kutsal mezarına hacca gitme sözü verdiğini belirtir. Melaz'ı ise kuzeni Richard'ın oğlu Roger ile evlendirir. Orderic'in kaydında son olarak, altı yıl sonra Bohemund ve Tancred'in ölümüyle Roger'in Antakya prensi olsa da ondan iki yıl sonra 'Emir Gazi' tarafından Sarmatan meydanında yedi bin Hıristiyanla birlikte katledildiğini yazar¹⁷.

Hikâyenin Tarihsel Açıdan Analizi:

Orderic'in aktardığı bu hikâyede, görüldüğü üzere üç ana karakter bulunmaktadır. Bunlardan ilki 12. yüzyılın hemen başında Danişmendilere esir düşen Antakya Haçlı prensi Bohemund, diğeri Danişmendli beyi Gümüştegin Ahmed Gazi, üçüncüsü se Danişmendli beyinin kızı olarak tanıtılan Melaz'dır. Gümüştegin'in adı eserde Daliman olarak verilmektedir ki, yazarın yanlış ve bozuk bir formda verdiği bu isim hanedan adı Danişmend'e işaret etmektedir. Bu durum, Batı tarih yazımında sıklıkla karşımıza çıkmakla birlikte, Danişmend'in Tanısmen¹⁸, Doniman¹⁹ gibi kullanımlarına da rastlanır. Melaz'a gelince Orderic Vitalis'ten başka devrin hiçbir kaynağında bu isme rastlanmazken, kökeni konusunda ise 'esmer, yanık tenli' anlamına gelen Yunanca μέλας'tan ödünç alınmış olabileceği yönünde bir iddia söz konusudur²⁰.

Bu noktada, hikâyenin tarihsel açıdan doğruluğu ve değerini değerlendirmek için öncelikle Bohemund'un Danişmendli Türkleri elindeki esaret sürecini ve kurtuluşunu devrin diğer kaynaklarından hareketle kısaca vermemiz yerinde olacaktır. Birinci Haçlı Seferi'nin hemen akabinde gerçekleşen Danişmendli baskılarına direnç göstermekte zorlanan Malatya hâkimi Gabriel, elçileri vasıtasıyla Antakya Haçlı prensi Taranto'lu Bohemund'a haber göndererek kızını onunla evlendireceğini ve çeyiz olarak da Malatya'yı kendisine teslim edeceğini bildirir. Bunun karşılığında Bohemund'un Türkmen beyliğine karşı Gabriel'e yardım etmesi istenir. Bunun üzerine Bohemund, bir diğer Haçlı reisi Salernolu Richard ile birlikte bir grup şövalyeyi yanına alarak yola çıkar. Ancak Gümüştegin Ahmed Gazi tarafından Malatya yakınlarında pusuya düşürülen sayıca az olan bu Haçlı birliği, bozguna uğratarak 1100 yılında Bohemund ve Richard esir edilir. Beraberlerinde bulunan Antakya Ermeni patriği Giprianos ile Maraş Ermeni Patriği Grigores ise öldürülür²¹.

Yaşanan bu gelişme Danişmendli Gümüştegin Ahmed Gazi'nin İslâm dünyasındaki ününü artırırken, Haçlı dünyasında da büyük bir üzüntüye sebep olacaktır. Esir edildikten sonra Niksar'da (Neocaesarea) bir zindanda tutulan esir Haçlı prenslerini kurtarmak için Toulouse kontu IV. Raymond (Saint Gilles'li Raymond) kumandasında yaklaşık yüz bin kişilik bir ordu buraya doğru hareket eder.

¹⁵ Orderic Vitalis 1853, 318.

¹⁶ Orderic Vitalis 1853, 320.

¹⁷ Orderic Vitalis 1853, 321-322.

¹⁸ Anna Komnena 1996, 32.

¹⁹ Albert of Aachen 2007, 526.

²⁰ Warren 1914, 349.

²¹ Azimî 2006, 38; İbn Kâlânisi 2015, 7-8; Sevim 2008, 27; Özeydin 1993, 470.

Ancak Gümüştegin ile Türkiye Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan'ın birleşik kuvvetleri 1101 yılında Merzifon yakınlarında bu Haçlı ordusunu büyük bir bozguna uğratmayı başarır²².

Cebirle bu Haçlı prenslerinin ele geçirilemeyeceği anlaşılınca fidye görüşmeleri başlar. Bu görüşmelerde Danişmendli Beyliği, Türkiye Selçuklu Devleti ve Bizans İmparatorluğu esas rolü üstlenen figürler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle Bohemund'u kendisine bir tehdit olarak gören Bizans İmparatoru Aleksios I. Komnenos Danişmendli Türkmen beyine bir mektup göndererek 260.000 altın karşılığında Bohemund'un kendisine teslim edilmesini talep eder. Durumdan haberdar olan I. Kılıç Arslan ise böyle büyük bir fidyeden kendisine de pay verilmesini ister²³. Diğer taraftan kendisinin Bizans imparatoruna teslim edilmesini istemeyen Bohemund, hür bırakılması halinde 100 bin *bezant*,²⁴ yani Bizans altını, tedarik edeceğini ve ayrıca Danişmendlilerin sadık bir müttefiki olacağını söyler. Has adamlarıyla durum değerlendirmesi yapan Danişmendli beyi, Bizans imparatorunun önerdiği fidyenin yerine, Bohemund'un teklifini kabul ederek 1103 senesi Mayıs ayında onu serbest bırakır²⁵.

Devrin birçok kaynağında bu fidye ile salıverilme kaydı yer alırken, 1120'li yıllarda kaleme aldığı *Historia Ierosolimitana* adlı eserinde Aachen'li Albert'in bu olaya özellikle geniş bir bahis ayırdığı görülmektedir. Söz konusu yazarın kaydında Gümüştegin'in bizzat Bohemund'un zindanına inip, onunla mütalaa da bulunduğu aktarılır²⁶. Bu anlatı, Orderic Vitalis'in hikâyesindeki Türkmen beyi Melaz'ın kızının zindana girme sahnesini anımsatmaktadır. Aachen'li Albert'e göre Bizans imparatoruna teslim edilmek istemeyen Bohemund, zindan muhafızlarının konuşmalarından bu durumu öğrenmiş ve Danişmendli emiriyle bir anlaşma zeminini oluşturmaya çalışmıştır. Gümüştegin bir gün, demir zincirlere bağlı Bohemund'un zindanına inip, ona yaşanan gelişmeleri bizzat kendisi anlatmış ve onun fikrini öğrenmek istemiştir. Bohemund, Türkmen beyine Bizans imparatorunun önerdiği parayı kabul etmek yerine, kendisinin temin edeceği o paranın yarısını almasının daha akıllıca olduğunu söylemiş, bunu yaptığı takdirde, Haçlıların elinde bulunan Urfa, Kudüs ve Antakya'daki dostlarının ve bağlantılarının kendisiyle birlikte olacağını belirtmiştir^{27,28}. Şunu özellikle vurgulamak gerekir ki Aachen'li Albert de tıpkı Orderic Vitalis gibi Birinci Haçlı Seferi'ne katılmamış, eserini seferden dönen şövalyeler ve hacılardan duyduklarından ya da farklı kaynaklardan okuduklarından istifade ederek oluşturmuştur. Ayrıca aşağıda belirtileceği üzere Albert'in çalışması da, Orderic'inki gibi, yeni yeni filizlenen Fransız edebiyatındaki destani şiirler, *chanson de geste*'lerden motifler taşımaktadır.

Öncelikle Orderic Vitalis'in Birinci Haçlı Seferi'yle (1095-1099) ilgili ve sonraki sürece dair kayıtlarını 1130'lu yılların ortalarında kaleme aldığını belirtmemiz gerekir. Aslında onun çalışması Bourgeuil başpiskoposu Baudri'nin (Baldric) 1105 yılı civarında kaleme aldığı *Historia*

²² Mateos 1987, 214-219; Simbat, 54; Runciman 1992, 15 vd.; Turan 2002, 105. Bu sefer hakkında geniş bilgi için bkz. Demirkent 1995, 17-56).

²³ Albert of Aachen, 680-681.

²⁴ Bu miktar Uraflı Mateos'ta 100.000 dahekan, Süryani Mikhail, Abu'l-Farac ve İbnü'l-Esir de 100.000 dinar olarak verilir. Orderic Vitalis'e göre bu teklif 100.000 philips'tir. (Orderic Vitalis, Chibnall, V, 354-5)

²⁵ Albert of Aachen, 686-687; Süryani Mikhail 1905, 189, Süryani Mikhail 1944, 48; Abü'l-Farac 1999, 343; Turan 2002, 142-143).

²⁶ Albert of Aachen, 686-687.

²⁷ Albert of Aachen, 683-687.

²⁸ Eserde hikâye şu şekilde devam etmektedir. Eğer Gümüştegin, Bohemund'un teklifini kabul etmez ise imparatorun alacağı paranın büyük bir kısmı bölünecek, hem de Haçlı prensinin taraftarları, Hıristiyan dostları tarafından toprakları tehdit edilecektir. Aynı zamanda Haçlı kontu, I. Kılıçarslan'a karşı ortak hareket edeceklerini, onu Diyâr-ı Rûm'dan uzaklaştırabileceklerini, hatta birlikte imparatorun gücünü kirabileceklerini söyler. Bunun üzerine Gümüştegin, Bohemund'a dudaklarından dökülen sözcüklerin yeterince memnuniyet verici olduğunu, ancak bu kararı almadan önce has adamlarının fikirlerini, tekliflerini de öğrenmek istediğini söyler. Nihayetinde yakın adamlarıyla görüştüğünden sonra Bohemund'un bizzat kendisinin göndereceği 100.000 bezant konusunda anlaşmaya varırlar. (Albert of Aachen, s. 683-687)

Ierosolimitana adlı eserinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Baudri'nin eseri ise 1100-1101 yıllarında oluşturulmuş anonim *Gesta Francorum*'u başlıca referans olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Orderic'in eserinde Birinci Haçlı Seferi'yle ilgili bilgiler tarihi açıdan üçüncü elden bir kaynak olarak değerlendirilebilir²⁹. Yani anlattığı olaylar kendi devrinde geçmesine rağmen, bizzat görgü şahidi olmadığı gibi, kayıt altına aldıkları bilgiler de birinci elden kaynaklar tarafından kendisine ulaştırılmamıştır. 1099 yılından sonra Doğu'da gerçekleşen olaylar hakkındaki kayıtlarını ise seferden dönenlerden edindiği bilgiler yanında, bazı dinî ve edebi metinlerden etkilenecek şekilde inşa etmiştir.

Konumuz olan bu hikâyede tarihsel olarak çok bariz hataların olduğu net bir şekilde görülmektedir. Örneğin Anglo-Norman tarihçinin anlatısında Danişmendli beyine karşı kardeşi Süleyman'ın isyan ettiği ve savaştıkları belirtilmektedir. Ancak hiçbir kaynakta, Gümüştegin Ahmed Gazi'nin Süleyman adında bir kardeşinden bahsedilmediği gibi, kardeşleriyle giriştiği bir mücadeleden de söz edilmez. Bu kişi, Gümüştegin'in bu dönemde rekabet içinde olduğu I. Kılıçarslan olmalıdır. İsmi Süleyman olarak adlandırılması, Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurucusu, aynı zamanda Kılıçarslan'ın babası olan Süleyman'ın hanedan ismi olarak görülmesinden olsa gerektir. Yukarıda bahsedildiği üzere, Orderic Vitalis'in tarihinde de Gümüştegin Ahmed Gazi için Daliman yani Danişmend ismi kullanılması hanedanın kurucusuna bir göndermedir. Orderic'in kaydında Gümüştegin ile Kılıçarslan'ın kardeş olarak gösterilmesi ise aynı dinden olmaları, dolayısıyla 'din kardeşliğiyle' ilgili olmalıdır.

Orderic'in anlatısındaki buraya kadar olan kısım, kısmen anlaşılabilir olsa da, Danişmendli beyi ile Türkiye Selçuklu sultanının savaş meydanında karşı karşıya gelmesi, bu savaşta Bohemund ve beraberindekilerin Gümüştegin ile birlikte saf tutması yazarın kurguladığı bir olaydan fazlası değildir. I. Kılıçarslan ile Gümüştegin'in arasının Bohemund'un serbest kalma sürecinde bozulduğu bilinmektedir. Ancak Selçuklu sultanı kendi inisiyatifi dışında Gümüştegin'in Bohemund'u serbest bırakması ve kendisine aldığı fidye vermemesi üzerine Ağustos 1103 (Zilkâde 496) tarihinde harekete geçecek Maraş yakınlarında Danişmendli askeri birliklerini bozguna uğratmıştır³⁰. Bir başka deyişle bu kişiler arasındaki savaş, Haçlı prensinin esaret sürecinde değil, Bohemund'un serbest bırakılmasından (Mayıs 1103) üç dört ay kadar sonra yaşanmıştır. Dahası bu savaşta Danişmendli emirinin ordusu büyük bir bozguna uğramıştır. Orderic'te Bohemund'un savaş meydanında öldürdüğünü ve Kılıçarslan'ın oğlu olduğunu söylediği Marciban'ın da kim olduğu muğlaktır. Kaynaklar Kılıçarslan'ın savaş meydanında ölen bir oğlundan bahsetmezken, 1107 yılında vefatının ardından geride Şahinşâh (ya da Melikşâh), Mesud, Arap, Tuğrul Arslan adlarında oğullarının kaldığı bilinmektedir³¹.

Anlatılan hikâyedeki bir diğer bariz hata ise Gümüştegin'in kızı Melaz'ın, Salernolu Richard'ın oğlu Roger'le evliliği ve sonrasında yaşanan gelişmelere dair olaylar içinde yer almaktadır. Öncelikle Melaz'ın evlendiği iddia edilen Roger'in zengin bir haremünün olmasına karşın bir Türk emirinin kızıyla evlendiği yönünde diğer kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmamaktadır³². Dahası yazarın, Roger'in Bohemund'un salı verilmesinden altı yıl sonrasında Antakya Haçlı kontu olduğu (1109), tahta çıktıktan iki yıl sonra da Sarmatan Meydanı'nda yapılan savaşta öldürüldüğü (1111) şeklinde verdiği bilgiler de yanlıştır³³. Roger, 1111 yılında Bohemund'un ölümüyle tahta çıkan ve sadece bir yıl sonrasında vefat eden Tankred'in yerine 1112 senesinde Antakya hâkimi olmuştur. Orderic tarafından bahsedilen Haçlı kontunun ölümüyle neticelenecek savaş ise Roger'in iktidarının ikinci değil yedinci yılında, 1119 Haziran'ında gerçekleşmiş olup, tarihi kayıtlarda Ager Sanguinis (Kanlı Meydan) Savaşı olarak geçmektedir. Hikâyede aynı zamanda bu savaşın Emir Gazi adlı bir kişiye karşı yapıldığı söylene de bu kişi aslında Artukoğlu İlgazi'dir³⁴. Orderic'in bu kişiyi Gümüştegin Ahmed Gazi'nin oğlu ve halefi Emir Gazi ile karıştırmış olması muhtemel gözükmektedir.

²⁹ Yarrow 2010, 142.

³⁰ Urfalı Mateos 1987, 261; Turan 2002, 107; Özeydin 1993, 470.

³¹ Süryani Mikhaıl 1905, 194; Abû'l-Farac 1999, 346-349; Kesik 2005, 306.

³² Hodgson 2007, 69.

³³ Orderic Vitalis 1853, 322.

³⁴ Sevim 2000, 89.

Bu tarihî yanlışlıkların dışında Anglo-Norman yazarın anlatmış olduğu destansı hikâyede bazı boşluklar, tutarsızlıklar ve soru işaretleri mevcuttur. Örneğin muhafızları rüşvet ve çeşitli vaatlerle ikna ederek zindana inip, Fransız şövalyeleri ile birçok kez münazaralar yaptığı, diyaloglar gerçekleştirdiği söylenen Melaz'ın onlarla hangi dilde konuştuğu muğlak bir durum olarak ortada durmaktadır. Yine Gümüştegin Ahmed Gazi en önemli figürlerden biri olarak olayların içinde yer almakta, sarayı Niksar'da gösterilmekte, Melaz'ın direktifleriyle şövalyelerin ele geçirdiği iddia edilen hazinesi ve mal varlığı da burada bulunmaktadır. Buna karşın şunu söylemeliyiz ki Gümüştegin'in Niksar'ı değil, Sivas'ı merkez olarak kullandığı daha kabul görmektedir. Danişmendli beyinin 1104 yılında Sivas'ta ölmesi de bu iddiayı güçlendirmektedir³⁵.

Orderic Vitalis'in bu hikâyeyi kurgularken etkilendiği kaynaklara değinmeden önce, söz konusu anlatıda Türklerin dinî inançlarıyla ilgili çarpıtmaların da olduğunu belirtmeliyiz. Aşağıda bahsedeceğimiz üzere Ortaçağ Fransız edebiyatındakilere benzer biçimde Müslüman Türkler Orderic tarafından 'paganist' özelliklere sahip kişiler olarak resmedilir³⁶. Yazara göre onlar domuz etinden nefret eden, ancak 'köpek ve kurt etini mideye indiren' insanlardır. Hatta kendi inanç ve geleneklerini yüceltmek için yazar, Bohemund'a karşılık Antakya'da esir tutulan Antakya eski emiri Yağısıyan'ın kızının serbest bırakıldığında, büyük bir üzüntü duyduğu, sebebi sorulduğunda da domuz eti gibi Hıristiyanların eşsiz yiyeceklerinden mahrum kalacağı için üzüldüğünü söylediği şekilde bir hikâye uydurur³⁷. Yine Orderic, Hıristiyanların inancını, saf, temiz, kutsal olarak görürken, karşı tarafın inancını kibirle dolu, kirlenmiş olarak nitelendirir³⁸. Tabi ki bu değerlendirmeler de yazarın mesleğinin, tarih yazımına yüklediği anlamın ve amacının da etkisi vardır.

Orderic'in kurgusal prensesi Melaz sadece eski Haçlı askerlerinin hatıralarıyla kurgulanmış bir metin veya sadece ona anlatılan bir destanın kaydı olarak görülmemelidir. Bu hayali figür, Orderic'e Hıristiyan ve İslâm dini arasında bir polemik yaratma, Hıristiyan ileri ahlakını anlatma ve onu İncil'den örneklerle idealize etme fırsatı verir. Ki yazar Melaz'ı, İncil'de önemli bir yer tutan Musa peygamber ve beraberindekilerin Mısır'dan kaçırılmasına yardım eden I. Ramses'in kızı Bithia'ya benzeterek bu amacını gösterir³⁹. Yine Melaz'ın din değiştirmesi ve Hıristiyanlara yardımını Orderic tarafından kurgulanan İslâm'a karşı 'sembolik bir zafer'i temsil ediyor olabilir. Orderic aynı zamanda Melaz üzerinden, 'geleneksel Fransız aristokrat kadını'nın bir resmini çizmektedir⁴⁰. Eserine, isminden de anlaşılacağı üzere bir kilise tarihi yazmak için başlayan Orderic, zamanla bu çizgiden çıksa da yazdığı tarihi "tanrının dünyadaki eylemlerinin dini bir kaydı ve insanlığın kurtuluşu için hazırlanmış bir rehber" olarak görür⁴¹.

Hikâyenin Kaynağı:

Orderic Vitalis eserine almaya değer bulduğu bu hikâyeyi hangi kaynaktan edinmiştir? Bu olaya dair edindiği sözlü ya da yazılı bilgileri aslına dokunmadan mı kullanmış, yoksa kendisi kurgusal bir metin mi yaratmıştır? Eğer öyle ise, onu böyle bir kurgusal hikâyeye yaratmaya iten sebepler nelerdir? Bu soruların cevabını ararken, Haçlı Seferleri'yle ilgili yazılmış çağdaş hiçbir eserde yer almayan sıra dışı bu olayın farklı bir versiyonunun, 1111'den önce kaleme alınmış olan *Miracula Sancti Leonardi*'de yer aldığını görüyoruz. Bu eserde, Bohemund'un 1106'da St. Leonard'ın mezarına yaptığı hac yolculuğundan bahsedilirken, Haçlı prensinin Gümüştegin Ahmed Gazi'nin 'Hıristiyanlığa kalpten inanmış' olan karısının zindandaki Bohemund ve mahiyetindekilere yardım ettiği sade bir dille anlatılmaktadır⁴². Bu *hagiografi* (Hıristiyan azizlerin hayat öyküsü) türündeki çalışmada, Orderic'in kaydından farklı olarak Gümüştegin'in Melaz adında bir kızından bahsedilmezken, yardım edenin

³⁵ Süryani Mikhaıl 1944, 51-53; Abû'l Farac 1999, 345.

³⁶ Orderic Vitalis 1853, 321.

³⁷ Orderic Vitalis 1853, 318.

³⁸ Orderic Vitalis 1853, 316.

³⁹ Orderic Vitalis 1853, 321.

⁴⁰ Yarrow 2010, 142.

⁴¹ Yarrow 2010, 142.

⁴² Hodgson 2007, 68.

Danişmendli beyinin karısı olduğu belirtilir. O şövalyelere gizlice yiyecek ve giyecek verir, Bohemund'a karşı içinde öfke hissedenden kocasını sakinleştirmeyi dener⁴³. Ardından 'Türklerin imparatoru' olarak nitelendirilen ve Danişmendli beyinin kardeşi olduğu söylenen Süleyman'ın (I. Kılıç Arslan) ordusuyla birlikte Gümüştegin Ahmed Gazi'nin topraklarına girdiğinden bahsedilir⁴⁴. Bu esnada St. Leonard mucizevi bir şekilde Gümüştegin'in karısına görünür ve ona kocasının topraklarını kurtarmasının tek çaresi olarak Bohemund'un zindandan salıverilmesi, kendi ordularını kumanda etmesi olduğunu söyler. Bunun üzerine Gümüştegin'in yanına gidip, St. Leonard'ın kendisine görüldüğünden bahsetmeksizin bu teklifi iletir. Ancak Gümüştegin bunu reddeder. Bunun üzerine birkaç gün sonra St. Leonard bu sefer Gümüştegin'e gözükür ve aynı teklifi sunarak, ona zaferin sözünü verir⁴⁵. Sonrasında Gümüştegin ve karısı birbirlerine kendilerine görünen şahsın tarifini yaparlar ve isminin de Leonard olduğunu söylerler. Ardından Gümüştegin, zindana Bohemund'un yanına giderek, onunla şartları görüşüp arkadaşlarıyla kendisi lehine savaşmasını söyler. Savaş, Danişmendli beyinin zaferiyle neticelenir ve ardından Bohemund Antakya'ya döner⁴⁶. Özgürlüğüne kavuşmasının St. Leonard'ın dua ve ihsanıyla olduğuna inanan Bohemund 1106 Mart'ında Fransa'daki Noblac'a onun mezarını ziyarete gider⁴⁷. Aslında diğer kaynaklarda 1104 yılı sonu veya 1105 yılı başlarında Bohemund pozisyonunu güçlendirmek, Bizans ve Türk saldırılarına karşı yeniden güç kazanmak için Avrupa'ya seyahate çıktığını doğrulamaktadır. Bu seyahatinde Bohemund, 1106 yılında Fransa'daki Limousin yakınında yer alan St. Leonard'ın kutsal mezarına hac yolculuğu gerçekleştirmiş ve ardından Chartres'te Fransız kralı I. Philip'in kızı Constance ile evlenmiştir⁴⁸.

Bu anlatı da, Orderic'in hikâyesinden farklı olarak, Hıristiyan teolojisinde mahkûmların patronu olarak nitelendirilen St. Leonard, Bohemund'un kurtuluşunda ana karakter olarak öne çıkar. Bu çalışmanın *hagiografi* (aziz menkıbeleri) türünde bir eser olması bu durumu normal kılmaktadır. Orderic'in anlatısında yer alan Gümüştegin'in kızı olarak aktarılan Melaz'ın yerini ise, ismi verilmeyen karısı alır. Ancak hikâyede bu kadın figür, Melaz'la karşılaştırıldığında, oldukça az yer bulur. Dahası Orderic, *Miracula Sancti Leonardi*'de yer alan rüya sahnelerine yer vermez, o kurtuluş sürecinde azizin rolünden pek bahsetmezken, Haçlı kontunun mahpusluktan kurtuluşunda St. Leonard'ın hakkını teslim etmek için Bohemund'un azize duyduğu minnet ve şükranı mezarına zindanda prangalandığı zincirlerini göndermesi ve sonrasında Noblac'a hac ziyaretinde bulunmasından bahsederek gösterir⁴⁹. Aslında Orderic'in eserinde St. Leonard'ın mucizevi bir şekilde Hıristiyan şövalyelerinin kurtarılışını zikreden bu *hagiographi*, Melaz adında bir kadın karakter hikâyeye eklenerek *tarihî bir romansa* dönüştürülmüştür. Her şeye rağmen iki eser arasındaki benzerlikler, referanslarının aynı olma ihtimalini veya Orderic'in kendisinden önce kaleme alınan *Miracula Sancti Leonardi*'yi görüp ondan etkilendiği ihtimalini akla getirmektedir. Ancak şu da bir gerçektir ki Orderic'in anlatısı çok daha ayrıntılı ve renkli bir kurgu olup söz konusu diğer kaynaktan farklılıklar arz etmektedir. Öncelikle Orderic, kurgusal ve duygusal birçok detaya yer vererek, bazen olayın kahramanlarını birbiriyle konuşurup diyalogları da eserine kaydetmiştir. Bu yönüyle Fransız edebiyatında ortaya çıkan *chanson de geste*leri de hatırlatmaktadır.

Charson de geste Ortaçağlarda, özellikle 12. yüzyıldan itibaren, Fransız literatüründe ortaya çıkan 'destansı şiir' tarzındaki edebi yazımlardır. Bu *chanson de geste*ler genel itibarıyla üç gruptan oluşur. Birincisi Charlamagne'nin Müslümanlara karşı yaptığı kutsal savaşını, ikincisi Kuzey Afrika Müslümanlarına karşı yürütülen savaşın öyküleri ve sonuncusu krala karşı başkaldıran feodal beylerin hikâyelerini konu almaktadır.

Konu üzerine çalışan Jacqueline de Weever, Ortaçağ Fransız edebiyatında 1150-1300 yılları arasında yazılan yirmi bir *chanson de geste*'den on yedi tanesinde Orderic'in hikâyesine benzer biçimde

⁴³ Arbellot 1863, 72-73.

⁴⁴ Arbellot 1863, 75.

⁴⁵ Arbellot 1863, 75-76.

⁴⁶ Arbellot 1863, 76; Yarrow 2010, 145.

⁴⁷ Arbellot 1863, 76.

⁴⁸ Orderic Vitalis 1853, 365-367.

⁴⁹ Orderic Vitalis 1853, 321-322.

Saracen (Müslüman) prenseslerin Fransız şövalyelerine yardımından bahsedildiğini tespit etmiştir⁵⁰. Bu benzerliği daha açık göstermek için burada bazı örnekler sunmak yerinde olacaktır. Fransız edebiyatındaki *chanson de geste*nin en eski örneklerinden bir olan *Chanson de Roland*'da (Roland'ın Şarkısı/Destanı) anlatılan Saragossa'nın (Zaragoza) Saracen kraliçesi Bramimonde'nin Hıristiyanlığa geçişi de benzer türde bir olay örgüsüne sahiptir⁵¹. Charlamagne'nin 778 yılında Endülü's'teki Müslümanlara karşı düzenlediği askerî seferi anlatan bu edebi eser, adını bu sefer esnasında ölen Fransız kralının yeğeni Roland'dan alır. Eser ilk olarak 12. yüzyılın başında kaleme alınmıştır.⁵² Benzer bir hikaye ayrıca *The Sowdone of Babylone* olarak bilinen İngilizce bir el yazmasında (Garrett No. 140, Princeton Üniversitesi)⁵³ ve *L'Histoire de Charlemagne* (15. yüzyıl) adlı eserlerde karşımıza çıkar. Bu hikâye İspanya'nın Agremare kasabasında geçer. Buranın Müslüman hâkimi Sultan Laban, Roland ve Oliver gibi önemli şövalyeleri hapse atar. Sultan Laban'ın kızı Floripas zindanın gardiyanlarını öldürerek bu şövalyeleri zindandan çıkartır ve odasına alır. Floripas, durumu öğrenen babası tarafından lanetlenir. Charlamagne onlara yardım gönderir. Floripas şövalyeleri silahlandırıp, babasının kalesinden kaçmalarını sağlar. Hıristiyan olan, Floripas âşık olduğu Burgundy dükü Guy ile evlenir. Esir alınan babası ise vaftiz olmayı kabul etmediği için öldürülür⁵⁴.

Günümüze ulaşmış nüshası 1190'lara ait olan, aslında diğer kaynaklardaki bilgiler uyarınca 1120'lere tarihlenen Fransız destanı, *Prise D'Orange*'da (Orange'ın Zaptı) ise, William'ın (Guillaume) Saracenlerden Orange şehrini alması ve buranın kraliçesi Orable (Orange şehrinin Saracen kralı Tiébaut'un karısı) ile evliliğini anlatır. Tabii ki Orable evlilikten önce vaftiz olup, Hıristiyanlığa geçmiştir.⁵⁵ 1120'lerde yazılmış *Life and Miracles of St William of Gellone*'da karşımıza çıkan bu epik şiirden, Simon Yarrow'un da belirttiği üzere, Orderic Vitalis haberdardır ve bir rahip tarafından Winchester'dan St. Evroul Manastırı'na getirilen bir el yazmasında bunu görmüştür⁵⁶.

Sonuç:

Orderic, bu satırları kaleme almadan önce gerek 1111'den öncesine ait St. Leonard'ın mucizevi bir şekilde Bohemund'un esaretten kurtarılmasına dair olan hikâyeyi, gerekse 1120'li yıllara tarihlenen *Prise d'Orange*'taki Orable'ın hikâyesini bilmektedir⁵⁷. Dolayısıyla Anglo-Norman yazar bir Hıristiyan aziz üzerine yazılan mucizevi bir olayı, Fransız edebiyatındaki *chanson de geste*lerden etkilenerek destansı bir kahramana dönüştürdüğü Antakya Haçlı kontu Bohemund'un kurtuluşuna dair hikâyeye bir kadın karakter (Melaz) ekleyerek onu daha renkli ve çekici hale getirmiştir.

Bu tür etkileşimler sadece Orderic Vitalis'e ait bir durum olmamakla birlikte, 12.yüzyılda Birinci Haçlı Seferi üzerine yazılmış birçok Latince kaynakta bunu görmek mümkündür. Green'in belirttiği üzere bu devirde bu tür kurgusal edebi yazımlar, tarihle etkileşim içinde büyümüş, tarihsel yazımla yan yana varlığını devam ettirmiştir⁵⁸. Hatta o kadar iç içe geçmiştir ki, kurgusal edebi yazımla, tarihsel yazımları birbirinden ayırmak çok zor bir hal almıştır. 2015 yılında tamamladığı doktora çalışmasında Birinci Haçlı Seferi üzerine yazılan Latince metinlerdeki *chanson de geste* izlerini araştıran Simon Thomas Parsons⁵⁹, yirmi farklı Latince kaynakta *chanson de geste*lerden motifler bulmuştur. Bunların içinde Orderic Vitalis'in dışında, Anglo-Norman yazarın bu dönem için kullandığı başlıca referansı Bourgueil'li Baldric, Baldric'in çalışmasında istifade ettiği Charters'li Fulcher, Bohemund'un esaretten kurtuluşuna dair Gümüştegin'in zindanda Haçlı prensiyle

⁵⁰ Jacqueline de Weever 1998, 5.

⁵¹ Kinoshita 1995, 275.

⁵² Bu destandaki saptırmalar hakkında bkz. Boyacıoğlu, 67-82.

⁵³ bkz. Lupack 1990.

⁵⁴ Goodman 1997, 123.

⁵⁵ bkz. Kinoshita 1995.

⁵⁶ Yarrow 2010, 147.

⁵⁷ Yarrow 2010, 145-147.

⁵⁸ Green 2002, 201.

⁵⁹ Parsons 2010.

görüştüğünü iddia eden ve bunu detaylı bir şekilde aktaran Aachen'li Albert gibi isimler bulunmaktadır.

Sonuç olarak şunu söylemeliyiz ki, Orderic'in bu kaydını okurken Ortaçağlarda yazarlar ve okuyucuların tarih ve tarihî kurgusal metinler arasındaki ayrımının günümüzdeki gibi olmadığını göz önünde bulundurmak gerekir⁶⁰. Kendi zaman ve dünyası içinde hikâye ne kadar akla yatkınsa, okuyucu onu kabul etmekteydi. Ancak o devirlerde okuyucu veya yazar için akla yatkın görünen şeylerin, günümüz okuyucusu tarafından mantık dışı olarak bulunması gayet olağandır⁶¹. Jacques le Goff, tarih için “tarihsel gerçeklikten temellenen veya saf bir hayalden üretilen doğru ya da yanlış bir hikâyedir, o tarihsel bir hikâye ya da bir masal olabilir.” demektedir⁶². Suzanne Fleischman, le Goff'un tanımını destekler bir biçimde “Ortaçağ Avrupa tarihçileri her konu için doğruyu söylemek için çabalamamaktaydı.” demektedir⁶³. Günümüz tarihçisine düşen tarihî metinlerdeki gerçeğe ulaşmak, kurguyu mümkün mertebe ayıklayabilmektir. Ancak kurgusal metinlerin altında yatan bazı sebeplerin olduğu ve belli bir amaca hizmet ettiği de unutulmamalıdır. Aynı zamanda onlar, içinde bulunduğu dünyanın sosyo-kültürel, dinî ve düşünsel yapısını yansıtırlar. Dahası tarihi bu metinlerin yazarlarının sosyal çevresinin, eğitiminin, mesleğinin, dinî ve dünya görüşünün, ideallerinin yazdıklarını etkilediğini unutmamalıyız.

Kaynakça:

- Albert of Aachen. (2007). *Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem*. S. B. Edgington (Ed. ve İngilizce Çev.). Oxford: Oxford University Press.
- Anna Kommena. (1996). *Alexiad-Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi'nin Tarihi, Malazgirt'in Sonrası*. Bilge Umar (Çev.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Arbellot, F. (1863). *Vie de Saint Léonard, Solitaire en Limousin, Ses Miracles et Son Culte*. Paris: Jacques Lecoffre et C.
- Azimî. (2006). *Azîmî Tarihi, Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler*. Ali Sevim (Nşr. ve Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Boyacıoğlu, F. (2012). Fransızların Roland Destanı'nda Dinsel Bağnazlık ve Tarihi Olayların Çarpıtılması. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 27, s. 67-82.
- Demirkent, I. (1995). 1101 Yılı Haçlı Seferleri. *Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı* içinde (s. 17-56). İstanbul.
- Fleischmann, S. (1983). On the Representation of History and Fiction in the Middle Ages. *History and Theory*, 22/3, s. 278-310.
- Goodman, J. (1997). Marriage and Conversion in Late Medieval Romance. James Muldoon (Ed.), *Varieties of Religious Conversion in the Middle Ages* içinde (115-128). Gainesville: University Press of Florida.
- Green, D. H. (2002). *The Beginnings of Medieval Romance: Fact and Fiction, 1150–1220*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gregory Abû'l-Farac. (1999). *Abû'l-Farac Tarihi, II, Ömer Rıza Doğrul (Çev.)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

⁶⁰ Fleischmann 1983, 300.

⁶¹ Fleischmann 1983, 305.

⁶² Le Goff 1992, 102.

⁶³ Fleischmann 1983, 305.

- Hodgson, N. R. (2007). *Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Hingst, A. (2009). *The Written Word: Past and Place in the Work of Orderic Vitalis*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press.
- İbn Kalânisî (2015). *Şam Tarihine Zeyl*, Onur Özatağ (Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kesik, M. (2017). *Dânişmendliler (1085-1178), Orta Anadolu'nun Fatihleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Kesik, M. (2005). Sultan I. Kılıç Arslan'dan Sonra Türkiye Selçuklu Devleti Tahtına Kim Geçti? XIV. *Türk Tarih Kongresi, Bildiriler Kitabı I* içinde (s. 305-312). Ankara: Türk tarih Kurumu Yayınları.
- Kesik, M. (2011). Dânişmend Gümüştengin Ahmed Gazi'nin Hayatı ve Mücadeleleri. *Hayat Ağacı, Şehir Kültürü Dergisi*, 16, s. 44-48.
- Kinoshita, S. (1995). The Politics of Courtly Love: La Prise d'Orange and the Conversion of the Saracen Queen. *Romanic Review*, 86, s. 265-87.
- Le Goff, J. (1992). *History and Memory*. S. Rendall ve E. Clamann (İngilizce Çev.). New York: Columbia University Press.
- Lupack, A. (1990). The Sultan of Babylon: Introduction, Alan Lupack (Ed). *Three Middle English Charlemagne Romances* içinde , Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications.
- Orderic Vitalis. (1853). *The Ecclesiastical History of England and Normandy*, III, Thomas Forester (Ed. ve İngilizce Çev.). Londra.
- Özaydın, A. (1993). Dânişmendliler. *DİA*, 8, İstanbul, s. 469-474.
- Parsons, S. T. (2015). The Use of Chanson de Geste Motifs in the Latin Texts of the First Crusade (c.1095-1145). (Basılmamış Doktora Tezi). Royal Holloway, University of London. Londra.
- Ramey, L. T. (2005). *Christian, Saracen and Genre in Medieval French Literature*. New York ve Londra: Routledge.
- Roach, D. (2014). Narrative Strategy in the *Historia ecclesiastica* of Orderic Vitalis. (Basılmamış Doktora Tezi). University of Exeter. Exeter.
- Rozier, C. C. (2013). The Importance of Writing Institutional History in the Anglo-Norman Realm, c.1060-c.1142, with special reference to Eadmer's *Historia Novorum*, Symeon of Durham's *Libellus de exordio*, and the *Historia Ecclesiastica* of Orderic Vitalis. (Basılmamış Doktora Tezi). University of Durham. Durham.
- Runciman, S. (1992). *Haçlı Seferleri Tarihi II*. Fikret İşıltan (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevim, A. (2000). İlgazi, Necmeddin. *DİA*, 22, İstanbul, s. 89-90.
- Sevim, A. (2008). İbnü'l-Kalânisî'nin Zeylû Tarih-i Dımaşk Adlı Eserinde Selçuklularla İlgili Bilgiler I (H.436-500=1044/45-1106/7). *Belgeler*, XXIX/33, s. 1-42.
- Swezey, M. F. (2009). Courtship and the Making of Marriage in Early Middle English Romance. (Basılmamış Doktora tezi). University of North Carolina.
- Simbat. *Simbat Vekayinâmesi (951-1334)*. Hrant D. Andreasyan (Çev.) (TTK'nda Basılmamış Nüsha).
- Süryani Mikhael. (1905). *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antiche (1166-1199)*. III. J-P. Chabot (Ed. ve Fransızca çev.). Paris: Ernest Leroux.

- Süryani Mikhail. (1944). *Vekayinâme*. II. Hrant D. Andreasyan (Çev.), (TTK'nda Basılmamış Nüsha),
- Turan, O. (2002). *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyâsi Tarih, Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Türkmen, F. (1992). *Türk Halk Edebiyatının Ermeni Kültürüne Tesiri*. İzmir: Akademi Yayınları.
- Urfalı Mateos. (1987). *Vekayinâme (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1131-1162)*. Hrant D. Andreasyan (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Warren, F. M. (1914). The Enamoured Moslem Princess in Orderic Vital and the French Epic., *Publications of the Modern Language Association of America*, 28, s. 341–58.
- Weever, J. (1998). *Sheba's Daughters, Whitening and Demonizing the Saracen Woman in Medieval French Epic*. New York ve Londra: Garland Publishing, Inc.
- Yarrow, S. (2010). Prince Bohemund, Princess Melaz, and the Gendering of Religious Difference in the Ecclesiastical History of Orderic Vitalis. Cordelia Beattie ve Kirsten A. Fenton (Eds.). *Intersections of Gender, Religion and Ethnicity in the Middle Ages* içinde (s. 140-157). Basingstoke: Palgrave Macmillan.